

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО» (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ В ЗВИЧАЙНИХ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
19-20 травня 2023 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2023

УДК 159.9: 37.015.3

ББК 88.4

П 86

Друкується згідно рішення Вченої ради Соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Протокол № 6 від 24.02.2023 р.)

Психологічний простір особистості в звичайних та надзвичайних умовах сучасності : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологія самоздійснення особистості: теорія, досвід, практика» (19-20 травня 2023 р.) / відп. ред. О. П. Саннікова. Одеса : ФОП Бєлий А.Є., 2023. 168 с.

ISBN 978-617-7757-56-5

Редакційна колегія

Саннікова О. П. – *доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та диференціальної психології; відповідальний редактор;*

Василенко І. В. – *кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та диференціальної психології;*

Санніков О. І. – *доктор психологічних наук, професор кафедри теорії та методики практичної психології.*

Матеріали збірника містять результати теоретико - емпіричних досліджень, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів, аспірантів та науковців, які навчаються і працюють у закладах освіти України.

Для студентів, аспірантів, молодих науковців, психологів, педагогів та широкого кола зацікавлених осіб.

За зміст та помилки, що можуть зустрічатися в тексті статей, несуть відповідальність автори.

ISBN 978-617-7757-56-5

© Університет Ушинського, 2023

1. Арефнія С. Проблеми адаптації до умов війни українців, які стали героями телевізійної програми «Допомога психолога». *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 2(26), с.7-15. URL: <https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.1>

2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 736 с.

3. Ніколаєнко С. І., Ніколаєнко О. С. Поняття адаптації в різних напрямках психології. *Світогляд - Філософія - Релігія: збірник наукових праць*. Суми: УАБС НБУ, 2012. Вип. 2. С. 68-77.

4. Саннікова О. П., Кузнецова О. В. *Адаптивність личности*: монографія. Одеса: Издатель Н.П. Черкасов, 2009. 258 с.

5. Саннікова О. П., Пружина М. О. Соціальна адаптивність впевнених і не впевнених осіб: порівняльна характеристика. *Диференціальний підхід у дослідженні професійного самоздійснення особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 березня 2022 р.)*. Відп. ред. О.П. Саннікова. Одеса: ФОП Бєлий А. Є., 2022. С. 59-67.

УДК: 159

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДОРΟΣЛИХ ДІТЕЙ ТА ЇХ БАТЬКІВ

Стахова Ю.Є.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація. У статті презентовано результати дослідження психологічних особливостей розвитку соціального інтелекту у дорослих школярів та їх батьків. У дослідженні взяли участь 25 дорослих школярів та 25 матерів. Соціальний інтелект визначається як здатність ефективно спілкуватися, розуміти і взаємодіяти з іншими людьми. Дослідження показують, що цей аспект інтелекту має значний вплив на особистісний розвиток та соціальну адаптацію особистості. Підібрані методи емпіричного дослідження. Зроблено кількісний аналіз результатів дослідження психологічних особливостей розвитку соціального інтелекту у дорослих дітей та їх батьків. Представлені результати кореляційного аналізу результатів дослідження проявів психологічних особливостей розвитку соціально інтелекту у дорослих дітей і їх батьків, а також кількісний аналіз результатів дослідження. Розглянуто актуальність, мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Ключові слова: соціальний інтелект, психологічні особливості, емпатія, соціальні взаємини, старшокласники, батьки.

The article presents the results of a study of the psychological features of the development of social intelligence in adult schoolchildren and their parents.

25 adult schoolchildren and 25 mothers took part in the study. Social intelligence is defined as the ability to effectively communicate, understand and interact with other people. Research shows that this aspect of intelligence has a significant impact on personal development and social adaptation of an individual. Selected methods of empirical research. A quantitative analysis of the results of the study of the psychological features of the development of the social intelligence of adult children of parents was carried out. The results of the correlation analysis of the results of the study of the manifestations of psychological features of the development of social intelligence in adult children and their parents, as well as the quantitative analysis of the results of the study, are presented. The relevance, purpose, task, object and subject of the research are considered.

Keywords: social intelligence, psychological features, empathy, social relations, teenagers, parents.

Актуальність дослідження обумовлена постійними змінами у методах комунікації людини в сучасному світі. За останні кілька років умови для міжособистісного спілкування зазнають великих змін. З появою та поширенням смартфонів, планшетів та інших гаджетів, люди все частіше спілкуються за допомогою соціальних мереж, не бачучи особи співрозмовника та не чуючи його інтонації. Втрачається контакт «віч-на-віч».

Соціальний інтелект є важливою стороною когнітивних здібностей людини. У зв'язку із змінами способів міжособистісного спілкування, змінюється емоційна складова людського контакту. Спілкування стає дедалі опосередкованішим знаками та символами, а каналом передачі виступають технічні устрої. Це спотворює зміст промови, а також глибину переживань, які ми намагаємося передати під час діалогу (Волощук, 2008).

Мета дослідження – теоретичне та експериментальне вивчення психологічних особливостей розвитку соціального інтелекту у дорослих дітей і їх батьків. Об'єкт дослідження – соціальний інтелект. Предмет дослідження – психологічні особливості соціального інтелекту дорослих школярів та їх батьків.

Загальна соціальна інтелігентність включає набір навичок та вмінь, що дозволяють людям успішно взаємодіяти, спілкуватися та розуміти інших (Компанієць, 2015). У сучасному світі важливість соціального інтелекту стає все більш очевидною, оскільки він визначає якість взаємин між людьми та сприяє досягненню особистих та професійних цілей.

У дорослих дітей, а також у їх батьків, розвиток соціального інтелекту відіграє важливу роль у становленні здорових та гармонійних стосунків. Основні психологічні особливості розвитку соціального інтелекту включають емоційну свідомість, теорію розуміння, емпатію, комунікаційні навички, соціальну компетентність, самосвідомість та культурну свідомість. Емоційна свідомість

включає розуміння та усвідомлення власних емоцій та емоцій інших людей. Це дозволяє дорослим дітям і їх батькам краще розпізнавати та взаємодіяти зі своїми почуттями та емоціями інших.

Самосвідомість допомагає дорослим дітям та їх батькам краще розуміти себе, свої мотивації, сильні та слабкі сторони. Це дозволяє їм бути більш відкритими для взаємодії та враховувати свої емоції та потреби взаємодіючих осіб (Сергієнко, 2016).

Теорія розуміння вказує на розвиток здатності розуміти становище та мотивації інших людей (Бондар, 2010). Дорослі діти та їх батьки навчаються бачити світ очима іншої людини та розуміти, що люди можуть мати різні переконання, цінності та прагнення.

Емпатія є ключовим аспектом соціального інтелекту. Це означає вміння співпереживати та відчувати емоції інших людей. Через розвиток емпатії дорослі діти та їх батьки можуть виявляти порозуміння, підтримку та розуміння взаємних потреб та емоцій (Мельник, 2017, с. 34-45).

Ефективні комунікаційні навички є важливими для успішної соціальної взаємодії. Дорослі діти та їх батьки вчать слухати активно, виражати свої думки та почуття чітко та ввічливо.

Соціальна компетентність включає навички співпраці, вміння вирішувати конфлікти та розуміння соціальних норм і правил. Ці навички дозволяють дорослим дітям та їх батькам успішно взаємодіяти в різних соціальних ситуаціях. Культурна свідомість розвиває здатність розуміти різні культури, традиції та способи мислення. Це сприяє взаєморозумінню та толерантності у соціальних взаєминах.

Розвиток соціального інтелекту у дорослих дітей і їх батьків вимагає постійного вдосконалення та практики (Петренко, 2012, с. 78-89). Розуміння психологічних особливостей цього процесу може допомогти встановити здорові та глибокі зв'язки, розвивати емоційну інтелігентність та підтримувати здорові стосунки в сім'ї та соціальному оточенні.

Будучи свідомими цих психологічних особливостей, дорослі діти та їх батьки можуть зосередитися на своєму особистому розвитку, навчатися від інших людей та впроваджувати нові стратегії взаємодії (Кравченко, 2014, с. 25-32), що сприятимуть їхньому соціальному інтелекту та загальному самопізнанню.

Емпіричне дослідження даної роботи було проведено на основі двох експериментальних баз. Дослідження відбувалося у форматі GoogleForms (форма передбачала збір соціально-демографічних даних (стать, вік, рік навчання, спеціальність, питання і пункти опитувальників) засобами Zoom на базі Одеської загальноосвітньої школи I-III ступенів №26. Для участі в дослідженні було залучено 25

підлітків, віком 16-17 років, з яких 14 дівчат та 11 хлопців. Другу групу дослідження склали батьки підлітків в кількості 25 чоловік, серед яких прийняли участь 19 матерів та 6 батьків.

Метод психодіагностичного дослідження включав в себе наступні методики: Методика «Соціальний інтелект» Дж. Гілфорда і М. Саллівен, П'ятифакторний особистісний опитувальник, відоміший як «Велика п'ятірка».

Результати методики Дж. Гілфорда і М. Саллівен свідчить про те, що у групі підлітків (52%) та у групі батьків (56%) переважають досліджувані з середнім рівнем соціального інтелекту. Середні ж показники вказують, що рівень розвитку соціального інтелекту підлітків знаходиться на рівні нижче середнього ($M=26,88$), а у батьків на середньому рівні ($M=33,32$).

Більшість респондентів не бачили труднощів в проходженні субтестів. Це видно з того, що середні показники підлітків та батьків за всіма субтестами відповідають середньому рівню. Проте відсоткове розподілення вказало, що група дорослих показала переважно середні результати з тенденцією до завищення результатів, а підліткова група має тенденцію до заниження показників.

Результати «П'ятифакторного особистісного опитувальника» дозволяють **визначити**, що для підлітків характерні високий рівень вираженості риси «екстраверсія – інтроверсія» та «самоконтроль – імпульсивність», середня вираженість рис «прихильність – відособленість», «емоційна нестійкість» та «експресивність – практичність». Інакше кажучи, підлітки досить комунікабельні, товариські, балакучі, наполегливі, активні; іноді добродушні, схильні до співпраці, поблажливі до людей, оптимістичні, але можуть бути дратівливими, дещо безжальними, підозрілими і непоступливими; не завжди спокійні та врівноважені, можуть бути дещо тривожними, легко збудливими та надмірно емоційними; не завжди досить старанні, ґрунтовні та організовані, можуть бути недисциплінованими та дещо безладними.

Література

1. Волощук В. *Соціальний інтелект і психологія міжособистісних відносин*. Київ : Видавництво «Слово», 2008.
2. Компанієць І. І. *Психологічні основи соціального інтелекту*. Львів : Новий Світ-2000, 2015. (Компанієць, 2015)
3. Бондар І. В. *Соціальний інтелект: психологічні основи та формування*. Київ : Видавництво «Академія», 2010.
4. Мельник І. Вплив батьківського соціального інтелекту на розвиток соціального інтелекту у дітей. *Психологічний часопис*. 2017. № 21 (2). С. 34-45.
5. Петренко В. Розвиток соціального інтелекту в дорослому віці.

Психологія і суспільство. 2012. № 3 (2). С. 78-89.

6. Гриньова В. Роль соціального інтелекту у становленні особистості. *Психологія та суспільство*. 2019. № 2 (1). С. 45-56.

7. Сергієнко О. В. Психологічні особливості розвитку соціального інтелекту у дорослих. *Практична психологія та соціальна робота*. 2016. № 17. С. 121-127.

УДК:159.922 (07)

ПРАКТИЧНА РОБОТА ПСИХОЛОГА У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИТЯЧОМУ ЦЕНТРІ РАНЬОГО РОЗВИТКУ

Власенко М. О.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація: *робота присвячена висвітленню практичної роботи психолога в центрі раннього розвитку дітей. У статті описано різні аспекти практичної роботи психолога в аналогічних центрах, зокрема, проведення психодіагностики, психологічної корекції та розвитку дітей. Дослідження показують, що раннє дитинство є критичним періодом для формування психологічного стану та розвитку дітей, тому психологи в центрах раннього розвитку відіграють важливу роль у забезпеченні найкращих умов для розвитку дітей.*

Ключові слова: *ранній розвиток, дошкільний вік, розвиток дитини, дитячий психолог, дитяча психологія.*

У сучасному світі, де зміни відбуваються зі швидкістю світла, ранній розвиток дитини є важливою складовою для побудови майбутнього. Один зі засобів забезпечення гармонійного розвитку дитини – створення психологічних центрів раннього розвитку. У цій статті розглядаємо роботу такого центру. За теорією Марії Монтессорі, найважливішим періодом у житті людини є період від народження до шести років. Цей період є основою для подальшого розвитку дитини, оскільки вона отримує, вбирає та запам'ятовує багато інформації. Монтессорі вірила, що діти навчаються самостійно та мають природну здатність засвоювати знання, яка проявляється у їхньому мовному розвитку. Дослідження показують, що до трьох років дитина закладає основи своєї особистості, а пізніше потребує спеціалізованого навчання. Монтессорі вважає, що вже у трирічному віці дитину можна вважати маленькою людиною [1]. Процес формування розвитку залежить від близьких людей, які оточують